פרק 23
המטוסים לא המריאו עם שחר....

היה רגע אחד, בתחילת שנת 2012, שבו נראה היה שנפלה ההחלטה על פעולה צבאית נגד מתקני הגרעין באיראן. פורום נרחב שכלל שרי ממשלה לצד בכירים במערכת הביטחונית כונס כדי לשמוע את הערכת הרמטכ"ל, רב אלוף בני גנץ, האם לצה"ל יש מוכנות מבצעית לפעולה נגד הגרעין האיראני. היה זה, כפי שפורסם בכלי תקשורת זרים, אחד הדיונים הארוכים והמעמיקים ביותר בנושא. עוד קודם לאותה ישיבה, נפגש ראש הממשלה נתניהו בנפרד עם שר האוצר יובל שטייניץ ועם השר לעניינים אסטרטגיים בוגי יעלון, שניהם שרי "פורום השמינייה", הפורום הביטחוני המיוחד, שנטו עד אז להתנגד למבצע צבאי. לאחר ששוחח איתם ארוכות, דיווח נתניהו לשר הביטחון ברק שהשניים שינו את עמדתם. ההסתייגות הפכה לתמיכה.

עוד לפני אותה ישיבה גורלית, התעוררה בעיה. ארצות הברית וישראל נערכו לתרגיל צבאי משותף, שתוכנן מזמן ואמור היה להתקיים בתחילת 2012 בהשתתפות אלפי חיילים משני הצבאות. במסגרת התרגיל, צבא ארצות הברית אמור היה לפרוש בישראל סוללות טילים ולקרב לאזור נושאת מטוסים ועליה מטוסי קרב מתקדמים. בעבר, כשנערכו תרגילים קודמים, הגיבה איראן בהעלאת הכוננות הצבאית, והיה חשש שגם הפעם, על רקע האפשרות שישראל תתקוף באיראן, תתייחס טהרן לתרגיל הצבאי כחלק מההכנות למתקפה ותעלה בהתאם את רמת הכוננות הצבאית, דבר שעלולה לפגוע במבצע הצבאי, אם וכאשר תתקבל החלטה לקיימו.

שר הביטחון ברק פנה למקבילו האמריקאי, מזכיר ההגנה ליאו פאנטה, וביקש לדחות את התרגיל בכמה חודשים. המועד החדש נקבע לסוף אותה שנה. סמוך למועד הבחירות המתוכננות לנשיאות ארצות הברית.

אבל עוד לפני שתתקבל החלטה לתקוף, צריך היה לשמוע את עמדת הצבא.

כבר בתחילת הישיבה אמר הרמטכ"ל גנץ שצה"ל הגיע למצב של מוכנות מבצעית ויכול לבצע את המשימה. משמעות ההודעה היתה ברורה. הפורום הביטחוני הבכיר, "פורום השמיניה", שכלל תשעה שרי ממשלה, אמור היה להתכנס מאוחר יותר, יחד עם הרמטכ"ל ואנשי מפתח במערכת הביטחונית, כדי לגבש החלטה שתאושר מאוחר יותר בממשלה. על פניו, לאחר שינוי עמדתם של יעלון ושטייניץ, נראה היה ששישה מחברי הפורום תומכים במבצע, ורק שלושה מתנגדים: השרים בני בגין, דן מרידור ואלי ישי. ישראל היתה נחושה מתמיד לבצע את המשימה.

לא היתה זו הפעם הראשונה שבה התכנס הפורום הביטחוני הנרחב כדי לגבש החלטה גורלית כל כך. שנתיים קודם לכן, היה זה הרמטכ"ל הקודם, גבי אשכנזי, שהתבקש לעדכן לגבי מוכנות הצבא לפעולה נגד מתקני הגרעין באיראן. אשכנזי, בניגוד לגנץ, הפתיע ואמר שצה"ל עדיין לא הגיע לשלב של נכונות מבצעית. גם ראש המוסד באותם ימים, מאיר דגן, וראש השב"כ יובל דיסקין התנגדו לפעולה צבאית, אבל עמדתם לא היתה קריטית כעמדת הרמטכ"ל. הודעת הרמטכ"ל אשכנזי, שלא שינה את עמדתו גם כשנדרש להסביר את משמעותה, ייתרה דיון המשך בנושא. אם זו עמדת הצבא – אין כל אפשרות להביא את הנושא להצבעה ולהכרעה. לשר הביטחון ברק ולראש הממשלה נתניהו לא נותר אלא לדרוש מהרמטכ"ל לעשות את כל הצעדים

הנחוצים כדי להגיע לאותה מוכנות מבצעית. זה כבר לא יקרה בקדנציה של אשכנזי.

אבל הפעם, בתחילת 2012, עמדת הצבא היתה שונה: צה"ל יכול לבצע. עדיין צריך היה לנתח את המשמעויות הרבות של ההודעה: סיכויי ההצלחה, אבידות צפויות במהלך הפעולה, מתקפת טילים על ישראל, שאליה יצטרפו קרוב לוודאי גם חזבאללה מצפון וחמאס מדרום. כולן בעיות כבדות משקל, אבל כאלה שצה"ל ואזרחי המדינה יוכלו להתמודד מולן. בתקשורת, שעסקה באותם ימים בנושא, פורסמו הערכות מבהילות, כולל של פוליטיקאים בכירים, על עשרות אלפי הרוגים בישראל, הרס הכלכלה ובידוד בינלאומי בעקבות תגובת איראן ומאות טילי שיהאב שישוגרו לעבר מרכזי אוכלוסיה ויעדים אסטרטגיים בישראל, אבל שר הביטחון ברק החזיק בידו הערכה שונה שגובשה בצה"ל ובמשרד הביטחון לפיה במקרה הגרוע ביותר יגיע המספר לעשרות הרוגים בלבד. "תהיה לנו התרעה של עשר דקות מרגע שיגור כל טיל," הסביר ברק לזורעי הפאניקה, "זמן מספיק להתריע ולהיערך לנפילה. גם ליירט את הטיל באמצעים העומדים לרשותנו, וגם לאפשר לאזרחים במרחב שבו אמור לפגוע הטיל, להיכנס למרחבים מוגנים שיצילו חיים רבים. זו גם לא תהיה מלחמה ארוכה כפי שחוששים רבים. יש לנו כלים לדאוג לכך."

הפורום הביטחוני הנרחב, יותר מארבעים מקבלי החלטות התפזר, ונקבע דיון המשך שבו, על פי פרסומים זרים, השתתפו תשעת שרי הממשלה, הרמטכ"ל, ראש אמ"ן, ראש המוסד וראש השב"כ. הפעם, בדיון מצומצם, הפתיע רב אלוף גנץ. לצה"ל יש אמנם מוכנות מבצעית לפעולה, הוא חזר על מה שאמר קודם לכן כמפקד הצבא, אבל עמדתו האישית היא נגד מבצע צבאי באיראן. שוב ושוב חזר גנץ על הדברים: אני מתנגד בתוקף למבצע צבאי באיראן.

ראש הממשלה נתניהו ושר הביטחון ברק, שניהם, יחד עם שר החוץ ליברמן, דוחפים כל העת למבצע באיראן, החליפו מבטים. עמדת הרמטכ"ל שינתה את יחסי הכוחות בין משתתפי הישיבה. השרים יעלון ושטייניץ שינו פעם נוספת את עמדתם. יחד עם בגין, מרידור ואלי ישי, הסתמן עתה רוב נגד מבצע צבאי, כשנתניהו, ברק, ליברמן ושר המשפטים יעקב נאמן בעמדת מיעוט.

במצב כזה – לא מדובר בגוף שמקבל החלטות – לא היתה כל אפשרות להביא את הנושא להכרעה בפורומים בכירים יותר. ברק עוד ביקש להיפגש עם מנהיג ש"ס, הרב עובדיה יוסף, כדי לשכנע אותו שמדובר באיום קיומי על מדינת ישראל ולבקשו שיפעל לשנות את עמדתו של אלי ישי, אבל הרב סירב בנימוק של פיקוח נפש. מדובר במספר רב של נפגעים שמדינת ישראל תתקשה לעמוד בו. עמדת הרב לא השתנתה גם לאחר פגישה נוספת, הפעם עם ראש הממשלה נתניהו, פגישה שבה השתתפו גם השרים אלי ישי ואריאל אטיאס. לימים, בראיון בתוכנית התחקירים "עובדה", ולאחר שסיים את תפקידו והעביר את הפיקוד למחליפו, רב אלוף גדי אייזנקוט, תיאר גנץ איך באותה ישיבה, אפופת עשן סיגרים וסביב שולחן עמוס כוסות ויסקי, מנע למעשה את התקיפה המתוכננת באיראן.

***

שלא כמו ממשלות שרון ואולמרט בשנים 2001-2008, הנושא האיראני עמד בראש סדר העדיפות של נתניהו שחזר במרס 2009, לאחר עשור, ללשכת ראש הממשלה. הסיבות לכך שונות. גם משום שתוכנית הגרעין האיראני החלה להבשיל סמוך לכניסת נתניהו לתפקיד, וגם משום ששרון ואולמרט היו עסוקים

בדברים אחרים – שרון בהתנתקות ואולמרט בפצעי מלחמת לבנון השנייה – והגרעין האיראני נראה עדיין רחוק ולא מאיים מספיק. ואולי היו גם סיבות נוספות שקשורות באישיותו והנהגתו של ראש הממשלה.

ראש הממשלה שרון הנחה אמנם את ראש המוסד, מאיר דגן, לפעול בדרכים שונות כדי לעכב את תוכנית הגרעין, והמוסד הישראלי, על פי פרסומים בתקשורת העולמית, היה אחראי לחיסול מומחי גרעין איראניים ולשתילת וירוסים שפגעו במערכות המחשב של תוכנית הגרעין. העיכובים האטו את ההתקדמות אך לא עצרו אותה. שרון ודגן, כך נראה היה, העדיפו פעולות חשאיות על פני הצהרות על כוונות תקיפה צבאית. גם ראש הממשלה אולמרט, חבול קשה מהמלחמה בלבנון, שהיה עסוק רוב הזמן בחקירות משטרה והישרדות מול פרשות השחיתות שנחשפו בזו אחר זו, לא ייחס לגרעין האיראני חשיבות עליונה והתחושה היתה שדי בפעולות נקודתיות ומבצעים מודיעיניים כדי להרחיק את הסכנה. גם שרון וגם אולמרט מצאו בבית הלבן את ג'ורג' בוש, נשיא רפובליקני עם יד קלה על ההדק, שתמך מרחוק בפעולות שיוחסו לישראל ולמוסד.

כניסתו של נתניהו למשרד ראש הממשלה, כשלצדו שר הביטחון ברק, שינתה באחת את התייחסות ישראל לתוכנית הגרעין האיראנית. נושא שנראה היה רדום במשך שנים, למעט התייחסויות נקודתיות לאחר כל אירוע בזירה, הפך במהרה לדבר המרכזי שבו עסקה הממשלה. גם בפומבי וגם בחדרי חדרים. נתניהו וברק הובילו את הקו החדש והצבא נדרש להיערך לקראת פעולה אפשרית באיראן. מילת המפתח היתה מרחב החסינות: לכמה שנים תצליח ישראל לעכב את תוכנית הגרעין האיראנית. בשנים 2009 ו-2010 דובר על ארבע או חמש שנים. בהמשך, ככול שפותחו אתרים נוספים באיראן ומתקני

הגרעין פוזרו ביניהם והוסתרו בעומק של עשרות מטרים מתחת לפני האדמה, הצטמצם מרחב החסינות ועלתה שוב שאלת הכדאיות המבצעית לפעולה שתחזיר את איראן אמנם לאחור, אבל לזמן קצר בלבד.

כמעט במקביל לכניסתו של נתניהו למשרד ראש הממשלה, נכנס נשיא אמריקאי חדש לבית הלבן: ברק אובמה מועמד המפלגה הדמוקרטית שגבר בבחירות על ג'ון מקיין הרפובליקני. מבחינת ארצות הברית מדובר היה בשינוי של ממש. לאחר שנים של מעורבות צבאית באפגינסטן ובעיראק, אובמה רצה יותר מכול להחזיר את החיילים האמריקאיים הביתה ולהתמקד בבעיות הפנים הרבות של ארצות הברית. גם המזרח התיכון העסיק אותו לא מעט, והקריאה שיצאה מהבית הלבן לפתרון הסכסוך המתמשך והקמת מדינה פלשתינאית לצד ישראל בשטחי יהודה ושומרון, הובילה לשנים של מתיחות שקשה היה להסתירה בין הנשיא האמריקאי לבין ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו.

מיומו הראשון כשר הביטחון בממשלת נתניהו, חתר ברק לשיתוף פעולה עמוק עם הממשל האמריקאי בנושא האיראני: ציוד התקיפה יהיה אמריקאי, הפצצות חודרות הבונקרים מתוצרת ארצות הברית, תיאום פרוזדור טיסה ליעד ייעשה עם ארצות הברית ודרכה עם מדינות המפרץ העוינות לאיראן. אבל המטוסים והלוחמים – ישראליים. אנחנו לא צריכים שחיילים אמריקאיים יילחמו עבורנו – היתה הגישה שגובשה במשרד הביטחון ובלשכת ראש הממשלה.

בשתי הלשכות, לשכת ראש הממשלה ולשכת שר הביטחון, היתה הסכמה על מה ישראל צריכה לעשות, אבל במרוץ המשותף של ראש הממשלה ושר הביטחון לסיכול תוכנית הגרעין האיראנית, היו ביניהם לא מעט מחלוקות שקשורות ליחסים עם ממשל אובמה. כבר בפגישתם הראשונה בבית הלבן,

במאי 2009, ברור היה שאין כימיה בין שני המנהיגים, נתניהו ואובמה. אובמה הבהיר לנתניהו שמבחינתו, יש לתת לנושא הפלשתינאי קדימות על פני כל דבר אחר, ונתניהו התעקש לדבר בעיקר על איראן והתנגד לכוונתו של הנשיא האמריקאי לקשור בין הנושא הפלשתינאי למאבק לעצירת תוכנית הגרעין. ברק, שלא השתתף באותה פגישה, ראה לנגד עיניו את המכלול. את היום שלפני, את יום השין ואת היום שאחריו. הוא צפה את הסערה הבינלאומית שאחרי פעולה ישראלית, את האפשרות למלחמה אזורית, ובכל אחד מהפרמטרים רצה להבטיח ממשל אוהד. כזה שיספק את הפצצות החכמות לפיצוח הבונקרים, כזה שייצור איום אסטרטגי על איראן עם נושאות המטוסים שבמפרץ, ויסכל בווטו כל ניסיון להטיל סנקציות על ישראל במועצת הביטחון.

מבחינתו של ברק, ובניגוד לעמדת נתניהו, אין כל מניעה להתפשר ביהודה ושומרון כדי לקדם שיתוף פעולה עם האמריקאים. לא במקרה תקפו מנהיגי המתנחלים את שר הביטחון והאשימו אותו שהוא אבי המדיניות של "יצהר תמורת בושאר" (אחד מאתרי הגרעין האיראניים) והוא זה שהוביל את נתניהו להחלטה על הקפאת ההתנחלויות למשך עשרה חודשים, כדי ליצור אווירה מתאימה למשא ומתן עם הפלשתינאים תחת עיניה הפקוחות של וושינגטון. ברק האמין שישראל חייבת לעשות כל מאמץ כדי לגייס את ארצות הברית לצידה. כל פרובוקציה של בנייה לא חוקית בשטחים ובמזרח ירושלים, לא שקולה מול אופציית התקיפה באיראן ונטרול האיום הגרעיני.

לברק היה חשוב העורף האמריקאי ליום סגריר. נשיא וממשל, לא רק קונגרס, שיתמכו בישראל. נתניהו, לעומתו, האמין שיוכל לעקוף את הנשיא אובמה ולגייס למערכה את הקונגרס הרפובליקני ואת הלובי היהודי החזק בוושינגטון. בשיחות שהיו לברק בוושינגטון עם הנשיא, עם מזכירי ההגנה והחוץ, מאחורי

דלתות סגורות ותחת מעטה חשאיות - לא אחת בארבע עיניים וללא עוזרים - הוא ביקש את אישורה של וושינגטון לפעול. הוא לא היה מוכן להשתמש בכדורי ההרגעה של הממשל שאותת לישראל שתשאיר לו את נושא הגרעין האיראני והתקשה להאמין שקיימת אופציה צבאית אמריקאית על השולחן. אחרי עיראק ואפגניסטן, הסיכוי שנשיא אמריקאי יפעל צבאית נגד איראן נראה לו לא מעשי.

הסנקציות על איראן נראו אז, בשנת 2009, אפשרות רחוקה נוכח ההתנגדות המוחלטת של רוסיה וסין. הדרך הנכונה, כך האמינו בירושלים, היא לחץ ועוד לחץ על הממשל. תנו לנו אור ירוק ואנחנו נעשה את העבודה. אין מקום שארצות הברית תסכן אפילו חייל אחד במבצע צבאי נגד הפצצה האיראנית.

ברק: "על רקע מערכת היחסים הקשה שנוצרה בין ראש הממשלה והנשיא האמריקאי, אני הייתי זה שבשיחות עם הנשיא ניסיתי להסביר לו את ההיגיון בטיעוני ראש הממשלה ואת המחויבות והאחריות שלנו לדאוג לביטחונה של ישראל. ביקשנו את תמיכת ארצות הברית, לא שתצא למלחמה נגד איראן בשם ישראל, ולא קיבלנו אותה. מקור המתח בין השניים היה בחשדנות הדדית ובכך שהנשיא אובמה לא הבין עד הסוף את המציאות במזרח התיכון ובישראל. אובמה טעה באמונתו שאפשר ליצור דמוקרטיזציה בעולם האסלאמי, תוך התעלמות מההקצנה בתוכו. נאום קהיר של הנשיא האמריקאי בראשית תקופת נשיאותו, היה בבחינת הצהרת כוונות של נשיא מעצמה דמוקרטית, מייצגת העולם החופשי הנאור, שמבקש להטמיע ערכים אלה וקיום בחירות חופשיות במדינות עם משטרים טוטליטריים. אובמה גם טעה ביחסו לנשיא מצרים חוסני מובארק, כשהסיר את תמיכתו בו, והוביל במידה רבה להפיכה האיסלאמית שהחזירה את מצרים שנים רבות לאחור.

"לפני הבחירות לנשיאות בארצות הברית, כשהנשיא אובמה התמודד על כהונה שנייה בתפקיד, אמרתי לו: 'אתה יכול וצריך להחליט בנושא האיראני. אתה המפקד העליון של צבא ארצות הברית. תמנה צוות של אנשים שמכירים את המזרח התיכון, שיעריכו מה אתם יכולים לעשות בנושא האיראני ומה תהיה התגובה האיראנית'. ניסיתי להרגיע את חששות הנשיא ממלחמה כוללת, שתגרור לתוכה את ארצות הברית ובנות בריתה במפרץ. הערכתי בפני הנשיא ובכירי הממשל שהתגובה האיראנית תהיה מוגבלת. אמרתי לנשיא ולמזכירי ההגנה והחוץ שהתיאורים האפוקליפטיים שלהם על הצפוי במפרץ, חסימת מיצרי הורמוז לשיט מיכליות נפט, ומלחמה שתימשך שנים במזרח התיכון, עם איראן, חיזבאללה בוודאות ואולי גם חמאס לא תואמים את ההערכות שלנו והכרת המציאות. אנחנו יודעים שתהיה תגובה איראנית. המשטר באיראן יפעיל את חיזבאללה, אבל זו תהיה מלחמה מוגבלת לטווח קצר. לא משהו שיימשך שנים.

"הנשיא אובמה לא הסכים תמיד לדעתי, והעדיף את הסנקציות הכלכליות כאמצעי לחץ על המשטר בטהרן, תוך שהוא מדגיש שוב ושוב שאם איראן תמשיך בפיתוח פצצה גרעינית, כל האופציות על השולחן, כולל האופציה הצבאית. הוא לא קיבל את טיעוני נתניהו ושלי, ואת הבקשה שלנו שארצות הברית תתמוך, או לפחות לא תתנגד, לתקיפה שלנו באיראן, אבל תעניק לנו גיבוי ותמיכה צבאית ומדינית ביום שאחרי.

"לישראל לא היו אמצעים דיפלומטיים להשפיע על איראן, לכן היה חשוב להפעיל מנופים בעולם. בצד האמריקאי היו המון גורמים בדרגים המקצועיים שעסקו בנושא, ואלה קיבלו ברוב המקרים את הערכות המצב שלנו והשפיעו על מקבלי ההחלטות בממשל, בבית הלבן, במחלקת המדינה, בפנטגון,

ב-סי.אי.אי ובמודיעין האמריקאי. במכלול הזה, בעיקר בדרגי המומחים הביטחוניים, היתה הבנה בסכנת הגרעין האיראני."

היו לברק כמה מפגשים אינטימיים עם הנשיא אובמה, חלקם מתוכננים, אחרים ספונטאניים. אחד מהם היתה במהלך כנס של התנועה היהודית הרפורמית בפאתי וושינגטון. הנשיא אובמה וברק נמנו עם אורחי הכבוד ועוד לפני שעלו לנאום, תואמה פגישה בחדר איפור, מאחורי הקלעים של הוועידה, חדר שהוצאו ממנו כל פריטי ציוד האיפור והריהוט והוא הפך לחדר סטרילי. לחדר הוכנסו שתי כורסאות והנשיא האמריקאי ושר הביטחון הישראלי התיישבו זה מול זה ושוחחו על הנושא האיראני. הנשיא אובמה כל כך התרשם מהדברים ששמע, עד ששינה את הטקסט של נאומו והקדיש כמעט את כולו לסכנת הגרעין האיראני, והחמיא לשר הביטחון הישראלי אהוד ברק ש"נמצא עימנו הערב", לקול תשואות משתתפי הוועידה.

וושינגטון גם חשפה בפני הבכירים הישראלים את ההתנגדות המוחלטת של בנות בריתה בנאט"ו לתקיפה ואת עמדתן הנחרצת של רוסיה וסין. בוושינגטון התייחסו ברצינות רבה לאזהרותיו של נשיא רוסיה, ולדימיר פוטין, שארצו תראה בתקיפה ישראלית תוקפנות נגד מדינה ידידה – איראן, ותראה בארצות הברית שותפה לתקיפה על רקע תמיכתה המדינית והביטחונית בישראל. בעקבות הדברים ניסה נתניהו לשכנע את המנהיג הרוסי לשנות את עמדתו ולנסות להסביר שאיראן גרעינית אינה רק איום על ישראל אלא גם על רוסיה עצמה ועל אינטרסים רוסיים במזרח התיכון.

באחד הימים, במועד שעל פי פרסומים זרים ישראל עמדה על סף החלטה לתקוף, נעלם נתניהו לכמה שעות, ורק בהמשך נחשף שיצא במטוס מנהלים חכור לפגישה חשאית לא מתוכננת עם המנהיג הרוסי. לפי פרסומים זרים,

מטרת הנסיעה היתה להכין את פוטין לתקיפה ישראלית קרובה. הפגישה היתה קצרה ונתניהו חזר מאוכזב לישראל לאחר ששמע מעמיתו הרוסי מסרים חד-משמעיים נגד תקיפה והשלכותיה החמורות בעיני הקרמלין. גם שר החוץ, אביגדור ליברמן, ידיד הקרמלין, יצא לכמה שליחויות למוסקבה וחזר מהקרמלין עם אותה התנגדות ומסר תקיף על ההשלכות הצפויות מתקיפה ישראלית. כל מה שהשיגו מפגשי ההנהגה הישראלית עם הנשיא פוטין היה עיכוב באספקת טילי קרקע-אוויר מתקדמים לאיראן.

למאמץ חסר התקדים של נתניהו וברק בנושא האיראני ותקציבי הענק שהושקעו ביצירת מוכנות מבצעית - לפי פרסומים זרים ההכנות הסתכמו בכמה מיליארדי דולרים - היו תוצאות. הראשונה והחשובה שבהן היתה שינוי הגישה בוושינגטון.

ברק: "משלב מסוים האמריקאים הבינו שישראל רצינית בעניין, ואם הם לא ימצאו פתרונות אחרים ישראל מתכוונת להביא לסיום פרויקט הגרעין האיראני. מאותו רגע ואילך, חל שינוי אדיר בגישת הממשל האמריקאי. גם בצד התוקפני כלפי איראן כדי לבלום אותה, וגם בצד המעשי: ביטחוני ומדיני." על פי פרסומים בתקשורת העולמית, ישראל וארצות הברית שיתפו פעולה בהחדרת וירוס מסתורי שתקף את מחשבי הפרויקט.

במקביל לניסיונות לשכנע את ממשל אובמה להסכים לתקיפה ישראלית, נמשכו המאמצים גם בתוך הבית פנימה, לאחד את השורות בדרך להחלטה, אם יגיע הרגע המתאים, ולדרוך את המערכת הצבאית לקראת תקיפה באיראן. גם נתניהו וגם ברק הבינו בשלב מאד מוקדם שהבעיה היא לא רק מעבר לים, בוושינגטון, אלא גם בפורום השרים לענייני ביטחון, שהוקם מיד לאחר הקמת הממשלה, ולא פחות מכך - בדרג הביטחוני הבכיר: הרמטכ"ל,

ראש המוסד וראש השב"כ. מול חזית אחידה, כמעט קבועה של ראש הממשלה נתניהו, שר הביטחון ברק, שר החוץ ליברמן ושר המשפטים נאמן, התייצבו השרים בוגי יעלון, דן מרידור, בני בגין ואלי ישי. בהמשך צורף לפורום הזה שר נוסף, תשיעי במספר, שר האוצר יובל שטייניץ.

ברק: "ככל שהנושא האיראני ונושאים מדיניים-ביטחונים אחרים חייבו סיעור מוחות והתלבטויות משותפות, כך ישיבות הפורום הזה היו תכופות יותר. לעתים אחת לשבוע. היו מקרים שלפורום המיוחד הזה היו כמה ישיבות שבועיות. הדיונים לרוב היו ארוכים וגלשו אל תוך הלילה. זה היה גוף לא פורמלי, פורום סגור של אנשים רציניים ואחראיים. שום דבר לא דלף משם. גוף שבו אנשים מביעים את דעתם, וראש הממשלה נתניהו יושב שעות ומקשיב, לא מנסה לכפות את דעתו, ומסכם בדרך כלל את הדיון באופן שמבטא את רוח הדברים שנשמעו בו.

"דן מרידור מאד בלט בדיונים שלנו. מעמיק, חושב, בעל ראייה אסטרטגית מעמיקה ונכס לכל ממשלה וקבינט. בני בגין, עם יכולת הקשבה בלתי רגילה שידע להפריד בין האג'נדה הפוליטית-ימנית שלו מהבית ובין נושאי הדיון. בוגי יעלון היה הגיוני וקשוב בישיבות שלנו, אבל כשיצא החוצה מיהר להתראיין ולהשמיץ את שר הביטחון... גם שר החוץ ליברמן ידע להקשיב. כשדיבר – הוא היה מתון ועניייני. רק כשיצא החוצה, דיבר בקולו של יועצו ארתור פינקלשטיין. שר המשפטים יעקב נאמן היה רציני ואחראי. אלי ישי הביא לדיונים את רוח עולם התורה והתלמוד. היו לו הערות נבונות, גישה זהירה ברוח המלצות הרב עובדיה. ישי, ידען גדול בתלמוד, נהג לתבל את דבריו בפסוקים ודוגמאות מהמקורות. היחיד שפגע באיכות הדיונים היה שר האוצר

יובל שטייניץ. הוא תמיד דיבר ללא הפסקה, לא תמיד לעניין, והנוכחות שלו בישיבות היתה מיותרת. הוא היה היחיד שלא תרם דבר.

"בדיוני השמינייה מצאתי עצמי לצד נתניהו בעמדות מנוגדות לדן מרידור ולבני בגין. לא אחת הטיל בגין ספק בנושאים ביטחוניים כאלה ואחרים, סביב יכולותיה האמיתיות של ישראל כפי שהכרתי אותן מקרוב. 'מה יקרה אם...' הוא שאל שוב ושוב. בהחלטה חסרת תקדים שביטאה את האמון המוחלט שיש בי בשני האישים האלו, פתחתי בפניהם את מערכת הביטחון, ואפשרתי להם להיפגש עם כל מי שהם רוצים ברפאל, בתעשייה אווירית, בוועדה לאנרגיה אטומית, במטה הכללי, ועם אנשי מבצעים. רציתי שיתרשמו ממקור ראשון על נושאים עליהם דיברתי בשמינייה ובקבינט, ללא ניסיון מצידי לתמרן אותם לכיוון המחשבה שלי."

הנושא הגרעין האיראני עמד בראש סדר סדר היום ברוב המקרים, אבל בפורום השמינייה דנו גם באפשרויות המשא ומתן עם הפלשתינאים ובמצב הנזיל במלחמת האזרחים בסוריה. ההחלטה שלא להתערב, לא לנקוט צד במצב בסוריה כל עוד הוא לא גולש לתחום ישראל, היתה החלטה משותפת בשמינייה.

ברק: "ביבי ואני היינו מתואמים בנושא האיראני, אם כי היו בליכוד כאלה שחשבו שאני מוביל את ביבי בנושא הזה. דיברנו כל יום, לפעמים כמה פעמים ביום ושנינו חשבנו שצריך להתכונן לפעולה באיראן ולקבל החלטה. היו כמה פעמים שהיינו על הסף, שהמערכת עברה למצב דריכות, אבל לא זכינו לרוב בין השרים ולתמיכת הדרג הביטחוני הבכיר – הרמטכ"ל, ראש המוסד וראש השב"כ, שחששו ממלחמה כוללת עם אלפי נפגעים בעורף האזרחי, הרס הכלכלה ופגיעה במטרות אסטרטגיות בישראל.

"בישיבות הפורום השתתפו לעתים יועצים מהצוות הקרוב של ראש הממשלה – תחילה עוזי ארד, ראש המועצה לביטחון לאומי ואחר כך אלוף יעקב עמידרור שהחליפו בתפקיד, שניהם אנשים מעמיקים שתרמו לאיכות הדיונים. גם מזכירו הצבאי של ראש הממשלה, יוחנן לוקר, איש רציני מאד, ומזכיר הממשלה צביקה האוזר, שהפתיע אותי לטובה ברמת השיחה והטיעונים שלו. לעתים, בדיונים מדיניים השתתף עורך הדין יצחק מולכו, נציגו של נתניהו לשיחות עם הרשות הפלשתינאית."

מי שהוביל את מחנה המתנגדים לכל פעולה צבאית כזו, היה ראש המוסד מאיר דגן. בעבר, קיבל דגן מראש הממשלה שרון תקציבי ענק וסמכויות-על לטיפול בגרעין האיראני וצבר לפי פרסומים זרים, הישגים חסרי תקדים שעיכבו את ייצור הפצצה בחודשים רבים אם לא שנים. ראש המוסד, איש המבצעים החשאיים, תמך בהמשך פעולות מהסוג הזה, והתייצב חד-משמעית נגד הפצצה ישראלית באיראן. דגן, מראשי המוסד המוערכים ביותר בתולדות הארגון, איש עם שורשים עמוקים בהוויה הציונית, נכד לסב שנרצח בשואה שאת תמונתו, מושפל ומוכה על ידי קצינים נאצים הציב על שולחן עבודתו, לא קיבל את לוח הזמנים שהציגו נתניהו וברק להבשלת הפצצה האיראנית והציג לוח זמנים שונה, ארוך בהרבה. גם יובל דיסקין ראש השב"כ, עם רקורד של הצלחה גדולה במאבק נגד הטרור וסיכול פיגועי תופת, חבר לעמדת דגן. לימים, הודלף מסביבתו הקרובה של נתניהו שהתנגדותו של דגן למבצע נבעה מהחלטת ראש הממשלה שלא להאריך את כהונתו כראש המוסד ומתסכול מכך שלא הצליח לפתור בעצמו את נושא הגרעין האיראני, על אף שזו היתה המשימה שהטיל עליו ראש הממשלה שרון. דגן הכחיש זאת מכל וכול. על עמדת דיסקין הגיב ברק לימים והגדיר אותו כאידליאליסט לא אפוי...

הדי הוויכוחים בפורום השמינייה נחשפו בעיקר בתקשורת הזרה. לפי אחד מאותם פרסומים, בסיום אחת הישיבות ב-2010, נתניהו הורה לרמטכ"ל גבי אשכנזי ולראש המוסד מאיר דגן לדרוך את מערכת הביטחון לקראת אפשרות תקיפה באיראן. אשכנזי ודגן התנגדו וראו בדריכה יצירת עובדות בשטח שעלולות לחולל מלחמה עם איראן. לדבריהם, לא די בהודעת ראש הממשלה, ויש צורך בהחלטת קבינט או ממשלה. פרסום אחר תיאר מצב דומה בשנת 2011, שבו התנגד ראש השב"כ דיסקין להוראה אחרת לדריכת הכוחות בנימוק, שההחלטה התקבלה בפורום מצומצם מהשמינייה, רמז לשלישייה – נתניהו, ברק, ליברמן - בניסיון לעקוף את פורום השמינייה.

מי שתמך בפעולה צבאית, בניגוד לעמדת ראשי הצבא, היה האלוף עמוס ידלין, ראש אמ"ן וקצין בכיר בחיל האוויר. לאחר שפשט את מדיו, והתראיין במערכת הבחירות לכנסת ב-2015, שבה הוצב כמועמד המחנה הציוני לתפקיד שר הביטחון, אם וכאשר... רמז שתמך בפעולה ישראלית, אבל רצה לראותה מתבצעת בגיבוי אמריקאי. בשנת 2012, אחד מאותם מועדים בהם מפקד חיל האוויר, אמיר אשל, היה משוכנע שפקודת ההמראה לתקיפה באיראן קרובה, התקבל וטו אמריקאי מוחלט, או כפי שאלוף מיל' ידלין תיאר אותו: אור אדום אמריקאי בוהק. הוא חזר על תיאור זה מספר פעמים בראיונות לתקשורת ערב הבחירות לכנסת ה-20. בהרצאה שנתן במרס 2013 בוועידת איפא"ק בארצות הברית חשף ידלין את המהפך בעמדת נשיא ארצות הברית בשאלת התקיפה הישראלית באיראן: אובמה לא נתן לנו אף פעם אור ירוק לתקיפה, אבל בשלב מסוים זה היה אור צהוב, עד שהשתנה לאדום מוחלט. באותה הרצאה הגדיר ידלין את השנים 2013-2014 כשנות הכרעה על רקע יצירת מרחב החסינות האיראני, והעריך שתקיפה ישראלית תנטרל את יכולת הגרעין של

איראן למספר שנים. במידה ואיראן תחזור למרוץ אחרי הפצצה ותתקרב ליעד, לישראל תהיה האופציה לתקוף פעם שנייה במידת הצורך.

על פי פרסומים זרים, קיץ 2012 היה "הקיץ החם" בתוכנית התקיפה באיראן. גם נתניהו וגם ברק לא האמינו בהסכם הביניים שהתגבש בין המעצמות ובין איראן לפיו המדינה האסלאמית הקיצונית תסכים להקפיא את תוכנית הגרעין שלה תמורת הפחתת הסנקציות הבינלאומיות עד לביטולן המוחלט. הלחץ בתוך פורום השרים לתקיפה גבר בשלהי 2011 ובמהלך 2012. שר הביטחון ברק, גם בראיונות לתקשורת, דיבר על חלון ההזדמנויות שהולך ונגמר על רקע סגירת מרחב החסינות האיראני. ברק התבטא ב-2012 שאם ישראל לא תפעל בקרוב באיראן, ספק גדול אם תוכל לעשות זאת אי פעם, שכן הזמן נוקף וקשה יהיה לפרוץ את מרחב החסינות של תוכנית הגרעין. בישראל עקבו בעינים כלות אחר מאמצי איראן למגן את מתקני איראן בבונקרים תת קרקעיים מוגנים מפני כל סוג של פצצות חודרות בונקרים, שם ימשיכו בבנייה מאסיבית של צנטריפוגות, העשרת אורניום ופיתוח דור מתקדם של טילי שיהאב עם ראש נפץ גרעיני.

בתקשורת הזרה פורסם באותם ימים, בליווי סרטוני סימולציה שמדמים תקיפה באיראן, שחיל האוויר מתאמן על מודלים בנגב, מדמי הכור הגרעיני באיראן. על פי פרסומים זרים, תמרונים משותפים עם חילות האוויר של איטליה, יוון ורומניה, נועדו לבחון יכולות תקיפה של חיל האוויר ביעדים רחוקים. מפקדי חליל האוויר, עידו נחושתן ואחריו אמיר אשל, היו עמוק בתוך המשימה האיראנית, ולפי פרסומים בעולם בתקיפה תוכננו ליטול חלק מאות מטוסים והחיל הצטייד לקראת המשימה במטוסי תדלוק אווירים מתוצרת בואינג והרבה לתרגל תדלוק אווירי.

בוושינגטון עקבו אחר הפרסומים ואחר פעילות חיל האוויר, ולא אחת, כשנראה היה שישראל עומדת להפתיע את ארצות הברית, מיהר הנשיא אובמה לשגר לאזור בכירים בממשל ובסוכנויות הביון, כדי לעצור את ישראל, ולהזכיר לה בפעם המי-יודע כמה את עמדת הממשל.

שר הביטחון היה שותף לנתניהו ביצירת הלחץ הבינלאומי, שהוביל בסופו של דבר להחלטת המעצמות בתמיכת רוסיה וסין, על סנקציות כלכליות נגד איראן. הקפאת חשבונות בנקים איראניים מחוץ לאיראן, חרם סחר מוחלט, חנק כלכלי ופיננסי ואיסור על רכישת נפט איראני. "הסנקציות," משחזר ברק, "השיגו את מטרתן. איראן נקלעה למשבר כלכלי עמוק. יתרות המטבע שלה ירדו אל מתחת לקו האדום והנפט נותר ברובו בבית בהיעדר קונים. זו היתה התקדמות גדולה בהבנת העולם את הסכנה האיראנית, הבנה שהגענו אליה בזכות המאמצים שהשקיעה ישראל, ובראש וראשונה ראש הממשלה ואני. בישראל, לצערי, יש הערכת חסר של המאמצים שנעשו."

דווקא כשנראה היה שהסנקציות הכלכליות, בהובלת ארצות הברית, מצליחות, החלה יוזמה אמריקאית למשא ומתן של המעצמות עם איראן והסכם ביניים. ברק משוכנע שגם אם יושג הסכם כזה, המירוץ לפצצה האיראנית יימשך, בחשאי ובהסתר. אין דבר כזה שנקרא מתינות איראנית. יש רק הונאה איראנית. גם כשנבחר נשיא מתון יחסית, האייאטולה רוחאני, הוא לא עצר לרגע את המרוץ האיראני לפצצה. איראן, מאמין ברק, תהפוך תוך שנים ספורות ואולי לפני כן, למדינת סף גרעינית עם יכול מדעית-טכנולוגית לחזור לייצור מלא של הפצצה ברגע המתאים מבחינתה.

המאבק בתוך הפורום הביטחוני הבכיר, בעד ונגד הפצצה באיראן, פרץ את מחסומי הסודיות שאפיינו את הדיונים המבצעיים בנושא. ראש המוסד מאיר

דגן תיאר לימים את האפשרות של תקיפה ישראלית באיראן כהרפתקה מסוכנת והזויה של מנהיגים מסוימים, ורמז לנתניהו ולברק. גם ראש השב"כ לשעבר, לאחר שסיים את תפקידו, אמר בסרט "שומרי הסף" שבו השתתפו כל ראשי השב"כ לשעבר, שבניגוד לראשי ממשלה קודמים שהוא עבד לצדם, שהאינטרס שהוביל אותם היה אינטרס לאומי וטובת המדינה, במקרה של נתניהו וברק, כל המהלך סביב אפשרות התקיפה באיראן נבע מאינטרסים אישיים אופורטוניסטיים.

ברק: "אף אחד לא שש לפעולה צבאית באיראן. כולם רצו להביא לדחיית המהלך הצבאי. אף אחד לא רצה לשלם את מחיר התקיפה באיראן, ואין ספק שלפעולה כזו יש מחיר, אבל כל הזמן היתה נכונות מצידנו לשלם מחיר כזה, אם לא תהיה ברירה אחרת. מעולם לא חשבנו שצריך לפעול רק כי יש הזדמנות. הגישה שלי היתה שצריכים להגיע לשלושה תנאים – הזדמנות צבאית, יכולת מבצעית וכורח. הכורח הוא בכך שאם לא נפעל - הגרעין האיראני לא ייעצר מעצמו."

במבט לאחור, על רקע המגעים להסכם המתגבש בין המעצמות ואיראן, דומה ששר הביטחון לשעבר מתקשה להתגבר על תחושת ההחמצה על כך שפורום השמינייה – צוות השרים הבכיר בממשלת נתניהו השנייה - לא אישר את תקיפת הכור באיראן.

בשלהי כהונתו כשר הביטחון, סמוך לבחירות הכלליות בישראל שהתקיימו בתחילת 2013, ולאחר שהודיע על פרישה מהחיים הפוליטיים, חל שינוי בעמדת ברק ביחס לתקיפה באיראן. מי שדחף שוב ושוב, יחד עם ראש הממשלה נתניהו, לפעולה באיראן, שינה את עמדתו. על רקע זה חלה מתיחות ביחסיו עם ראש הממשלה, שהגיעה לשיאה בסוף 2012, כאשר ברק במהלך שליחות

לוושינגטון שנועדה לרכך את אווירת המשבר בין נשיא ארצות הברית אובמה ונתניהו, יצא לפגישה לא מתוכננת בשיקגו עם ראש העיר רם עמנואל, מקורבו של הנשיא אובמה. שגריר ישראל בוושינגטון, רון דרמר, דיווח לנתניהו שבמהלך הפגישה העביר ברק מסר לנשיא אובמה שישראל לא תתקוף באיראן. נתניהו בתגובה, לא בלם את שני שריו, שר האוצר שטייניץ והשר לעניינים אסטרטגיים יעלון, ואפשר להם לתקוף את ברק. זה היה איתות לשבר ביחסי השניים.